

ГЕНЕТИЧНІ РЕСУРСИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН: ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

О.А. Порада

*Дослідна станція лікарських рослин ІЛКФС НААН
с. Березоточа, Лубенський район, Полтавської області, 37535*

У статті висвітлюється робота з генетичними ресурсами лікарських рослин в Дослідній станції лікарських рослин впродовж 95 років. Представлені результати систематизації колекції ДСЛР, яка нараховує 887 зразків 378 видів лікарських рослин. У колекції зібрані зразки з різних регіонів світу: Кавказу (168 видів), Європи (155), Середньої Азії (20), Північної Америки (35). Встановлено, що зразки лікарських рослин походять з 26 країн світу, більша частина зразків походить з України, Росії, Німеччини, Чехії. Найширше представлені в колекції родини *Lamiaceae* – 69 видів, *Asteraceae* – 47, *Fabaceae* – 19, *Rosaceae* – 16, *Ranunculaceae* – 16, *Apiaceae* – 15, за статусом походження зразків – це дикі співродичі (68,1%), селекційні сорти (11,0%) та інші.

Подані результати вивчення, збереження та особливості поповнення колекції лікарських рослин. В результаті досліджень колекцій дев'яти родів: *MenthaL.*, *ValerianaL.*, *Echinacea (L.) Moench.*, *CalendulaL.*, *HelichysumMill.*, *ThymusL.*, *MelissaL.*, *AgrimoniaL.*, и *OenotheraL.* виділені 255 джерел цінних ознак: високої врожайності, ранньостиглості, вмісту діючих речовин, стійкості до хвороб і шкідників, високої пластичності та їх комплексу. Сформовані базова та навчальна колекції *MenthaL.*, ознакові *ValerianaL.* та *Echinacea (L.) Moench* і навчальна колекція лікарських рослин.

Ключові слова: генетичні ресурси, географічне походження, генетична різноманітність, збереження, використання, джерела цінних ознак, стійкість, адаптивність.

Колекції лікарських рослин України в основному зосереджені в Дослідній станції лікарських рослин, в Інституті ефіроолійних та лікарських рослин, Національному, Нікитському та інших ботанічних садах. Колекція лікарських рослин ДСЛР вперше була закладена в 1916 році в м. Лубни Полтавської області. З початку її існування проводилось інтродукційне вивчення рослин, встановлювалася можливість вирощування їх в ґрунтово-кліматичних умовах Полтавщини. Після перенесення ботанічного розсадника з Лубен до с. Березоточа у 1925 році кількість видів в ньому значно зросла. Так в 1925 році вирощувалося 67, 1928 – 103, 1940 – 250, 1948 – 614 видів. В цей період проводилось вивчення біології насіння, визначалась маса 1000 насінин, встановлювалася залежність схожості насіння від погодних умов року та строків збереження. Рівень вивчення окремих лікарських рослин визначався потребою аптечної мережі та фармацевтичної промисловості. Колекція поповнювалася на той період в основному дикорослим матеріалом, який збирався під час експедицій по Україні, Росії, Білорусі, країнах Балтії і Кавказу, деякі сорти та зразки отримували за рахунок обміну з різними науковими установами. Ботанічний розсадник декілька раз переживав реконструкцію. В 1953 році рослини були згруповані за фармакологічною дією [1]. Остання реконструкція проводилась в 2004-2006 роках із збереженням принципу розташування лікарських рослин у ботанічному розсаднику.

Створення колекції м'яти в ДСЛР розпочато в 1923 році як вихідний матеріал для селекційних досліджень. На даний час колекція м'яти нараховує 266 зразків видів,

підвидів, різновидностей, міжвидових гібридів, сортів і селекційних ліній вітчизняної і закордонної селекції [2-3].

Після створення в Україні Національного центру генетичних ресурсів рослин України (1992 р) активізувалися дослідження зі збереження, мобілізації, вивчення та використання генофонду лікарських рослин. В ДСЛР були сформовані колекції чебрецю (108), нагідок (33), ехінацеї (25), валеріани (22) та інших лікарських культур.

Мобілізація та вивчення сортових ресурсів лікарських рослин відіграє важливу роль у збереженні і використанні генофонду лікарських рослин. Деякі види лікарських рослин і мало поширені сорти збереглися завдяки колекції. Тому її можна вважати цінною скарбницею досягнення людства. Завдяки старанням багатьох вчених, в даний час колекція лікарських рослин ДСЛР нараховує 887 зразків 378 видів і є складовою Національного генетичного банку рослин України.

Мета наших досліджень полягає в збереженні колекції, систематизації її за походженням, вивченні, виділенні джерел та донорів цінних ознак для селекції та формуванні ознакових, навчальних та інших колекцій.

МАТЕРІАЛІ МЕТОДИКА

Об'єкт досліджень - колекція лікарських рослин ДСЛР, яка знаходиться в селі Березоточа Лубенського району Полтавської області, в східній лівобережній лісостеповій частині України і розташована на висоті 160 м над рівнем моря, на другій терасі лівого берега річки Сули [4] (фото 1). Географічне положення визначається 50°1' північної широти і 30 °11' східної довготи.

Кліматичні умови цього регіону дозволяють вирощувати лікарські рослини всіх періодів дозрівання. Хоча треба зауважити, що в період проведення досліджень погодні умови були різними.

Відносно сприятливими для росту та розвитку лікарських рослин у відношенні позитивних температур, загальної кількості опадів та рівномірності розподілу атмосферних опадів, зволоженню ґрунту був вегетаційний період 2008 року, несприятливими для більшості культур були 2007 та 2009 роки (рис. 1).

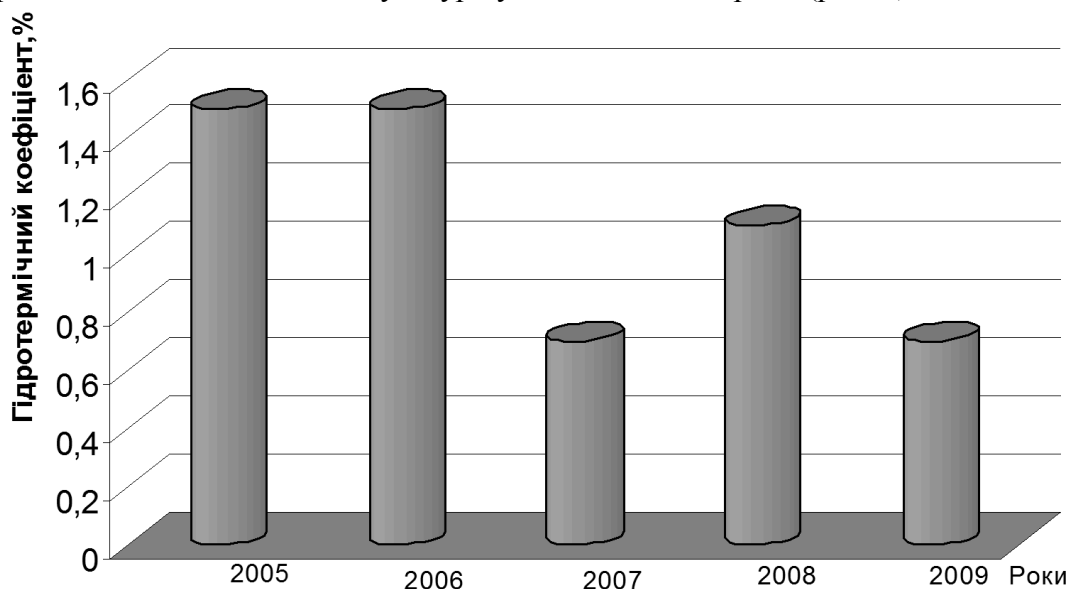

Рис. 1. Зміни гідротермічного коефіцієнту на території ДСЛР за вегетаційний період лікарських рослин (березень-жовтень 2005 -2009 рр.)

Умови літнього періоду (червень-серпень) останніх років характеризувалися високими середньомісячними температурами, які не сприяли розвитку лікарських рослин (максимальна температура часто перевищувала 30°, а іноді 40°C в затінку).

Негативний вплив високих температур посилювався недостатньою кількістю опадів впродовж вегетаційного періоду (за травень –вересень 2007 року випало 201 мм, 2009 – 113 мм). В ці роки спостерігалися тривалі періоди майже повної відсутності опадів. Саме такий комплекс екзогенних чинників Лісостепу України в умовах його екстремального прояву дозволив встановити прояв біологічних та господарських властивостей зразків лікарських рослин, які не можуть бути виявлені в сприятливих умовах.

В роботі використовувались наступні методики: методика формування та ведення колекцій лікарських рослин [5], загальноприйняті методики з інтродукції [6-7], селекції лікарських рослин [8].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основні завдання при роботі з колекцією лікарських рослин – це збереження світового генофонду лікарських рослин, вивчення його з метою виділення кращих зразків для виробництва, джерел та донорів цінних ознак для селекції.

Різноманітність зразків колекції лікарських рослин ДСЛР представлена 26 країнами світу. Найвищий відсоток представляють зразки з України, Росії, Німеччини і Чехії (рис. 2). У колекції лікарських рослин ДСЛР зібрані зразки з різних регіонів світу: Кавказу (158 видів), Європи (125), Середньої Азії (20), Північної Америки (25).

Найширше представлені в колекції родини Lamiaceae – 69 видів, Asteraceae– 47, Fabaceae – 19, Rosaceae – 16, Ranunculaceae– 16, Ariaceae– 15.

За біологічним статусом зразки переважно представлені дикими співродичами 68,1% та селекційними сортами - 11,0 (рис. 3).

В склад колекції лікарських рослин ДСЛР входять 98 селекційних сортів, з них 66 – це сорти українського походження, в тому числі 31 сорт селекції ДСЛР. Більшість сортів ДСЛР лікарського напрямку використання, які районовані для Лісостепу і Степу України. Вони мають досить високу морозостійкість і екологічну пластичність. Придатні для механізованого збирання.

Найбільше селекційних сортів представлено в колекції роду *Mentha*L - 37. (фото 2). Аналіз літературних даних свідчить, що сорти м'яти, які одержані в Україні і країнах ближнього зарубіжжя створені різними методами: виведення клоновим добором, з використанням насінневих поколінь фертильних форм м'яти перцевої,

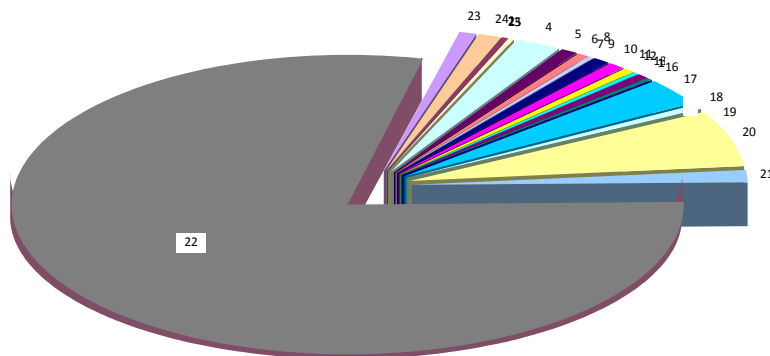
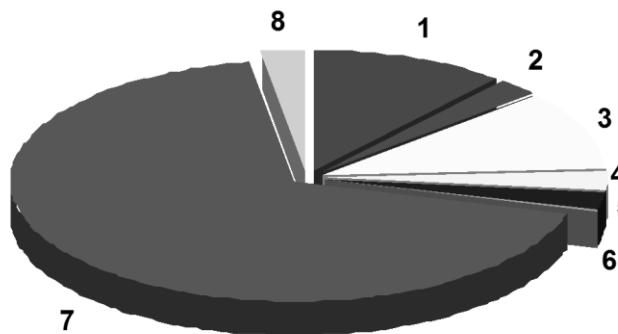

Рис. 2. Кількісний склад колекції лікарських рослин ДСЛР за країнами походження

поліплоїдії, міжвидової гібридизації, міжвидової гібридизації в поєднанні з експериментальною поліплоїдією та інбридингом [9].

Методом гібридизації і генеративного розмноження кращих зразків колекції були виведені сорти м'яти селекції ДСЛР різних напрямів: Згадка і Лубенчанка призначені для культивування з метою одержання ефірної олії і ментолу для хіміко-фармацевтичної промисловості; Чернолиста, Лідія, Мама і Лебедина пісня – на аптечне листя для лікувальних зборів і фіточаїв; сорт Посульська ліналоольна з компонентом в ефірній олії ліналоолу – для парфумерної промисловості (автор Шелудько Л.П.).

1- селекційні сорти (11,0%); 2 - місцеві сорти та форми (2,6%);
3 - селекційні лінії (10,5%); 4- гібриди (2,5%); 5 - клони (2,7%);
6 - синтетичні популяції (0,2%); 7 - дикі співродичі (68,1%);
8- статус зразка не визначений (2,4%)

Рис. 3. Структура колекції лікарських рослин ДСЛР за біологічним статусом зразків, 2011 рік

Генофонд роду М'ята репрезентований зразками 13 видів із 17 країн світу, в структурі колекції 46,6% міжвидових гібридів. Зразки *M. longifolia* складають 19,5%, *M. spicata* -11,8, *M. x piperita* - 11,1, інших видів -11,0.

За результатами вивчення сортів і зразків м'яти Л.П. Шелудько виділяє 11 з 4-6 ознаками, які є важливими для селекційної роботи: сорти Згадка, Софія, Мультимента, Чернолиста, зразки: Полігібрид 7, Високоментольна 1, Жовтнева, Українська ментольна, номери 8-75-68 та 541,147-60 [9].

Колекція роду *Echinacea* (L.) Moench. ДСЛР нараховує 8 селекційних сортів, з них 4 – українських: *E. purpurea*: Alba (США), King, Rubinstern (Німеччина), Magnus (Швеція), Принцеса, Чарівниця, Поліська красуня (Україна) та *E. pallida*: Красуня прерій (Україна). Згідно літературних даних у світі відомо 9 сортів ехінацеї, які мають лікарське призначення і виділяються за вмістом біолого-активних речовин [10].

Важливим джерелом для селекції є місцеві сорти та форми лікарських рослин, котрі в колекції ДСЛР представлені 23 зразками, які створювалися шляхом комбінації природного та штучного добору. Їх фенотип формувався в певних умовах середовища і закріплювався добром кращих біотипів, у яких поєднувалися цінні - господарські ознаки. Добір проводився за напрямками урожайності, ранньостиглості, високого вмісту біологічно-активних речовин та стійкості до шкідників та хвороб. Колекція ДСЛР включає 5 місцевих форм *Valeriana*L, які у майбутньому стануть вихідним матеріалом для створення сорту.

Суттєвий вклад у формування колекції вносять селекціонери. Завдяки їх зусиллям до колекції залучені 93 селекційних лінії, серед них 70 ліній м'яти. Лінії з підвищеною сировинною продуктивністю, стійкістю до біотичних та абіотичних факторів, підвищеним вмістом різних діючих речовин та іншими цінними ознаками.

Часто для селекції ліній залучають спеціально створені синтетичні популяції, які відзначаються збагаченою генетичною основою, рядом цінних кількісних ознак. В колекції ДСЛР зареєстровано 2 вітчизняні синтетичні популяції валеріани.

Кожен зразок колекції – це одиниця генофонду, що знаходиться на збереженні і занесений до Національного каталогу генетичних ресурсів України.

Фото 1. Колекція лікарських рослин ДСЛР

Фото 2. Колекція роду *Mentha*L.

На всі 887 зразків в колекції створено паспортну електронну базу даних, яка містить інформацію про цінність зразка, його походження, оригінальність, дані про автора, доступність, біологічний статус, місце збору, шлях отримання в колекцію та багато інших даних.

Збереження лікарських рослин здійснюються як безпосередньо у природних екосистемах (*insitu*), створення банків насіння, в колекційних розсадниках та плантаціях „польових генбанках для рослин, що розмножуються вегетативно (*exsitu*). Не дивлячись на те, що перший спосіб є більш економний і має ряд переваг – підтримка алелофонду, природне саморегулювання фітоценозу, вітчизняна та світова практика

останнім часом віддає перевагу збереженню культурних рослин: створенню генбанків, як більш надійному способу, які до того ж забезпечують найбільшу доступність зразків генофонду для їх використання. Насіння 378 зразків лікарських рослин ДСЛР зберігається у Національному сховищі насіння (м. Харків).

Останнім часом склалася досить чітка система етапів збереження генетичних ресурсів лікарських рослин. Вона розпочинається із з'ясування значимості даного зразку для фармацевтичної промисловості, вивчення поширення зразка у природі та прийняття рішення про доцільність проведення інтродукції. Наступний етап – вивчення біологічних особливостей зразка у широкому розумінні, проведення інтродукції та розробка рекомендацій з вирощування. На основі даної роботи можливе отримання рекомендацій різних способів збереження: в природних умовах, культурі або реінтродукція.

Основою для залучення нового зразка до колекції лікарських рослин є його попереднє хімічне і фармакологічне вивчення. Номенклатура лікарських рослин, які включені до вітчизняної фармакопеї нестабільна, тому відібрати об'єкти досліджень складно. Так, із 270 фармакопейних видів, які входили в 1 фармакопею СРСР (1866 р), тільки 27 входили до наступних 10 видань. З них 19 були введені в культуру, 5 імпортувались, по 13-ти проводилась заготівля в дикорослій флорі. Українська фармакопея (2009) [11] більш зорієнтована на Європейську [12].

Творчі стосунки з вченими-біологами різних країн дозволяють поповнювати колекцію цінними лікарськими рослинами. Значні надходження отримуємо з Італії, Чехії, Німеччини, Латвії, Литви. Це сприяло тому, що у 2004 році в Дослідній станції лікарських рослин був створений карантинний розсадник, де проводиться оцінка на стійкість проти хвороб і шкідників. За короткий строк існування розсадника перевірено на приховану ураженість біля 100 зразків лікарських рослин. Новий залучений матеріал проходить оцінку згідно методики [5]. За період з 1992 року в ДСЛР інтродуковано більш як 200 зразків 130 видів і сортів різного походження.

Зберегти та примножити цінне надбання генофонду лікарських рослин для майбутніх поколінь можна і шляхом регулярного проведення заходів: інвентаризація, відновлення випавших екземплярів. В зв'язку з збереженням чистоти зразків вегетативно - розмножувані рослини (378 зразків) потребують пересадки. Наприклад, колекції м'яти і чебрецю пересаджуються щорічно.

Впродовж 1995 – 2010 років вивчали в середньому 370 зразків лікарських рослин колекції ДСЛР. У результаті вивчення 9 видів лікарських рослин (м'яти, валеріани, меліси, ехінацеї, парила, енотери, цмину, нагідок, чебреців) виділено 255 джерел цінних ознак: високої врожайності, ранньостиглості, вмісту діючих речовин, стійкості до хвороб і шкідників, морозо - та посухостійкості.

Результати вивчення колекцій розглянемо на прикладі роду *Echinacea* Moench. Вивчення колекційних зразків здійснювалось за наступними ознаками: морфологічними, сезонним ритмом розвитку, морозо-посухостійкістю, стійкістю до хвороб і шкідників, сировинною та насінневою продуктивністю, насіннєвим та вегетативним розмноженням, вмістом біологічно - активних речовин та за комплексом ознак.

В результаті вивчення були виділені перспективні зразки, які можуть бути використані як вихідний матеріал в селекції сортів за:

- комплексом господарсько-цінних ознак: зразок Ер 4 сорт Красуня прерій (UG5600036, Україна), Еа 4 (UG5600030, США), сорт Rubinstern (UG5600033, Німеччина), Чарівниця (UG5600013, Україна) і сорт Magnus (UG5600023, Швеція);
- продуктивністю підземно - сухої маси: сорт Rubinstern (UG5600033 Німеччина), Ер 7 (UG5600025, Росія) і сорт Magnus (UG5600023, Швеція);
- стійкістю до шкідників і хвороб: Еа 4 (UG5600030, США), Ер 1 (UG5600015, Канада), сорти Rubinstern (UG5600033, Німеччина), Чарівниця (UG5600013, Україна), Ер 8 (UG5600026, Італія);

- вмістом біологічно - активних речовин: Ер 2 (UG5600027, США), Ер 6 сорт King (UG5600024, Німеччина), Ер 2 (UG5600021, США) (табл. 1).

Сучасні сорти лікарських рослин відрізняються високим потенціалом продуктивності, вмістом біологічно-активних речовин, але генетично неповністю захищені від несприятливих чинників навколишнього середовища, які ми спостерігаємо останнім часом. В зв'язку з цим, в ДСЛР проводиться вивчення стійкості зразків до абіотичних чинників середовища (морозо- та посухостійкість). Результатом досліджень є виділені джерела стійкості до екстремальних температур: морозостійкий сорт Придніпровська *Menthaspicata*L. та посухостійкі сорти Згадка *Mentha*, Чарівниця *Echinasearupurea* та зразки V-9-98 і V-12-98 *Valerianaofficinalis*.

Систематизація та знання генофонду лікарських рослин дає можливість найбільш продуктивно використовувати його у наукових та навчальних програмах, наприклад для створення пластичних сортів лікарських рослин. Як результат даної роботи зареєстровані базова та навчальна колекції м'яти (свідоцтва №50 і 51 від 17 жовтня 2008 року) та навчальна колекція лікарських рослин (свідоцтва №112 від 21 січня 2011 року).

Впродовж ряду років на базі колекції проводиться селекційна робота і створені нові сорти м'яти довголистої Посульська лінолоольна, мачку жовтого Геліос, змієголовнику молдавського Запашний, головатеню круглоголового Глобус та інші, які з 2009 року занесені до реєстру сортів України [13].

За результатами вивчення колекції публікуються методики, каталоги, статті [5, 14-16], а співробітники виступають з доповідями на семінарах, конференціях, з'їздах.

Таким чином, Дослідна станція лікарських рослин біля 95 років проводить роботу по формуванню колекції і вивченню біологічних особливостей росту і розвитку окремих зразків генофонду лікарських рослин. В колекції ДСЛР зібрані 887 зразків 378 видів та різновидностей лікарських рослин, які походять з 26 країн світу і котрі є основою формування базових, ознакових, навчальних та інших колекцій. Три з них підтверджені свідоцтвами про реєстрацію колекцій генофонду рослин в Україні.

Найбільшим морфо-біологічним різноманіттям представлені роди, колекційні зразки яких користуються широким попитом серед селекціонерів України: м'ята, ехінацея, чебрець.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порада О.А. Етапи та напрямки інтродукції лікарських рослин на Полтавщині // Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень, присвяченої 90-річчю Дослідн. станції лік. росл.: Мат. міжн. наук. конф. - Березоточа, 2006. - С.34-37
2. Шелудько Л.А. Изучение коллекции мяты в условиях Лесостепной зоны Украины // Лекарственное растениеводство. - 1985. - С.90-101.
3. Шелудько Л.П. Збереження генофонду м'яти в природі // Проблеми експериментальної ботаніки та екології рослин - 1997. - Вип.1. - С.153-156.
4. Описание почвенно-климатических условий станции и материалы по коллекционному питомнику за 1925-1929 гг. / Тр.Лубен.опыт. станции по культуре лек.раст. / Под ред. Н.А.Львова - Лубны, 1929.- 161с.
5. Порада О.А. Методика формування та ведення колекцій лікарських рослин. – Березоточа : Вид-во ПП ПДАА, 2007. - 50с.
6. Методика исследований при интродукции лекарственных растений / Н.И. Майсурадзе, В.П. Киселев, О.А. Черкасов и др.-М. : ЦБНТИ. - Сер. лек. растениеводство. - 1980. - 33с.
7. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. – 1975. - 27с.
8. Общая селекция и семеноводство полевых культур / В.Я. Юрьев, Т.В. Кучумов, Г.П. Линник и др. - М.: Госуд. изд-во с.-х.лит.-ры. - 1950. - 432 с.
9. Шелудько Л.П. М'ята перцева (селекція і насінництво).– Полтава: ВАТ Вид-цтво „Полтава”, 2004. – 200 с.

Таблиця 1

Характеристика перспективних зразків ехінацеї за основними цінними господарськими ознаками

Номер Національного каталогу	Назва зразка	Країна походження	Висота рослин, см	Маса 1000 насінин, г	Продуктивність, г			Стійкість до вірусних захворювань та корневих гнилей, бал	Вміст кислот в коренях і кореневищах, %		
					повітряно-сухої трави	повітряно-сухих коренів з кореневищами	насіння		цикорієвої	кафтарової	суми кафтарової та цикорієвої
<i>Echinacea angustifolia</i> DC.											
UG 5600030	Еа 4	США	97,1	4,72	46,7	9,8	7,0	8	0,150	0,330	0,480
<i>Echinacea pallida</i> Nutt.											
UG 5600036	Красуня прерій(Ер 4)	Україна	121,7	5,15	149,8	69,4	5,7	9	0,223	0,268	0,490
<i>Echinacea purpurea</i> Moench.											
UG 5600013	Чарівниця(38-92)	Україна	117,5	3,48	165,3	79,1	13,2	9	0,551	2,538	3,09
UG 5600020	Rubinstern (Ери 10)	Німеччина	145,7	3,76	172,7	86,2	13,0	9	0,666	2,058	2,724
UG 5600023	Magnus (Ери 5)	Швеція	124,0	3,98	135,0	60,2	13,1	8	0,708	3,155	3,864

10. Самородов В.Н., Поспелов С.В. Генетические ресурсы видов рода эхинацея и их мобилизация в свете идей Н.И.Вавилова // Интродукция растений на початку XXI століття: досягнення і перспективи (до 120-річчя з дня народження академіка М.І.Вавилова) : Матер. міжнар. наук. конф. - К.: Фітосоціоцентр, 2007.- С.174-179.
11. Державна Фармакопея України 1-е вид. – X. : Державне підприємство «Науково-експертний фармакопейний центр», 2008.- Доп.2.- 519с.; доп.3. – X.. 2009.-280с.
12. European Pharmacopoeia 6th ed/- Stasbourg Council of Europe, 2007
13. Державний реєстр сортів рослин придатних до поширення в Україні у 2010 році. К. : Алефа, 2010.- 244с.
14. Каталог лікарських рослин ботанічних садів і дендропарків України: довідковий посібник / за ред. А.П. Лебеди.- К : Академперіодика, 2009. - 160 с.
15. Порада О.А. Ознакова колекція генетичного різноманіття ехінацеї – джерело вихідного матеріалу для селекції // Генетичні ресурси рослин. - 2008 -.№5 .- С. 55-61.
16. Колосович М.П., Шелудько Л.П., Колосович Н.Р. Створення базової та учбової колекції м'яти в Дослідній станції лікарських рослин // Генетичні ресурси рослин. - 2008. - №5 .- С. 62-68.

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ: СОХРАНЕНИЕ, ИЗУЧЕНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ

А.А. Порада

Опытная станция лекарственных растений НААН

В статье освещается работа с генетическими ресурсами лекарственных растений в Опытной станции лекарственных растений на протяжении 95 годов. Представлены результаты систематизации коллекции ОСЛР, которая насчитывает 887 образцов 378 видов лекарственных растений. В коллекции собраны образцы с разных регионов свету: Кавказу (168 видов), Европы (155), Средней Азии (20), Северной Америки (35). Установлено, что образцы лекарственных растений собраны с 26 стран мира. Больше образцов с Украины, России, Германии, Чехии. Широко представлены в коллекции семейства *Lamiaceae* – 69 видов, *Asteraceae*– 47, *Fabaceae* – 19, *Rosaceae* – 16, *Ranunculaceae*– 16, *Apiaceae*– 15, за статусом происхождения образцов - это дикие родственники (68.1%), селекционные сорта (11,0%) и другие.

Представлены результаты изучения, сохранения и особенности пополнения коллекций лекарственных растений. В результате исследований коллекций девяти родов: *Mentha*L., *Valeriana*L., *Echinacea* (L.) Moench., *Calendula*L., *Helichysum*Mill., *Thymus*L., *Melissa*L., *Agrimonia*L., и *Oenothera*L. выделены 255 источников ценных признаков. Таких как высокая урожайность, содержание действующих веществ, стойкость к вредителям и болезням, высока пластичность и комплекс признаков. Сформирована базовая и учебная коллекция *Mentha*, признаковая *Echinacea* и *Valeriana* и учебная коллекция лекарственных растений.

Ключевые слова: генетические ресурсы, географическое происхождение, генетическая разнообразие, сохранение, использование, источник ценных признаков, стойкость, адаптивность.

GENETIC RESOURCES OF MEDICAL PLANTS: SAVING, STUDY AND USE

À.À. Porada

Experimental station of medical plants of NAAN

In the article work is distributing with the genetic resources of medical plants in the Experimental station of medical plants during 95. The results of systematization of collection of OSLR are presented, which counts 887 specimen 378 kinds of medical plants. In collection specimen are collected from different regions of light: Caucasus (168 kinds), Europe (155), Middle Asia (20), North America (35). It is set that the specimen of medical plants resemble from 26 countries of the world. Large percent of specimen - from Ukraine, Russia, Germany, Czech. Widely presented in collection of family of Lamiaceae - 69, Asteraceae- 47, Fabaceae - 19, Rosaceae - 16, Ranunculaceae- 16, Apiaceae- 15, after status of origin of standards are wild relatives (68.1%), selection sorts (11,0%) et al.

The results of study, saving and feature of addition to collections of medical plants are presented. As a result of researches of collections of nine births: *Mentha* L., *Valeriana* L., *Echinacea* (L.) Moench., *Calendula* L., *Helichysum* Mill., *Thymus* L., *Melissa* L., *Agrimonia* L. and *Oenothera* L. is selected 255 sources of valuable signs. Such as the productivity, maintenance of operating matters, firmness, is high to the wreckers and illnesses, plasticity and complex of signs is high. Base and educational collection is formed *Mentha*, trait *Echinacea* and *Valeriana* and educational collection of medical plants.

Keywords: *genetic resources, geographical origin, genetic variety, saving, use, source of valuable signs, firmness, adaptation.*